

activiteiten van welke aard ook, luisteren naar de *BBC* bijvoorbeeld, werden van meet af aan aan de Nederlandse politie of aan de Duitsers doorgegeven. In Limburg trachtte d'Ansembourg al in juli een net op te bouwen om sabotageplannen bij de openbare nutsbedrijven tijdig aan de *Sicherheitspolizei* te kunnen melden en in de herfst was het in tal van NSB-districten gebruik geworden om anti-Duitse uitlatingen op scholen of in kerkdiensten aan NSB-functionarissen te melden. 'Elke actie tegen Duitsland moet terstond aan de kringleider doorgegeven', werd in oktober in Arnhem vastgesteld, 'thans geen genade meer laten gelden.'¹ In november kreeg het gehele NSB-kader opdracht, dit soort gegevens onverwijld aan de Centrale Inlichtingen Dienst te berichten; deze was in Den Haag gevestigd: dicht bij de bureaus van de *Befehlshaber der Sicherheitspolizei und des SD*. Ook publieke denunciatie van tegenstanders kwam veelvuldig voor: die werden dan in *Het Nationale Dagblad* of *Volk en Vaderland* gesignaleerd. In het denuncieëren van predikanten die zich anti-Duits uitgelaten hadden, specialiseerde zich het blad *Evangelie en Volk* waarin de al eerder genoemde van der Vaart Smit, lid der NSB, een belangrijke rol speelde; het blad predikte een soort 'Christelijk' nationaal-socialisme en stelde in ongeveer een jaar tijd omstreeks vijftien predikanten of schrijvers in kerkelijke bladen aan de kaak; met een nog veel groter aantal denunciaties werd enkele malen openlijk bedreigd.

Deze en dergelijke feiten behoefde men niet te kennen om de NSB van verraad te betichten: de beweging had zich van meet af aan publiekelijk aan de zijde van de vijand geschaard. Zij werd nog sterker gehaat dan die vijand zelf. Zij identificeerde zich met de Duitser en aapte hem na. Zij doorbrak de nationale solidariteit. Zij was een gevaar en werd als zodanig beschouwd. Menige Nederlander had tevoren niet gedacht dat hij landgenoten zo intens kon haten als hij met de NSB'ers deed. Het was of zich door het optreden dier NSB'ers met name na mei '40 opeens midden in het eigen volk een afgrond van verdorvenheid geopend had.

Toetreding tot de NSB bracht in verscheidene gezinnen een diepe en tragische verscheurdheid teweeg; de vrouw van een Leidse NSB'er, zelf een fel tegenstandster van de beweging, klaagde in de herfst van '40 bij een vriendin dat haar kleine kinderen haar steeds vroegen: 'Waarom is onze vader een NSB'er?'; ze hoopte maar dat als haar man 'vermoord thuis wordt gebracht, de kinderen hem niet zullen zien.'² Wie vrienden of kennissen had die zich opeens als NSB'er ontpopten, brak als regel met hen. Winkels en bedrijven van NSB'ers werden op grote schaal geboycot.

¹ NSB, kring-Arnhem: Verslag van de buitengewone kringraad, 2 okt. 1940 (NSB, 1073). ² R. P. Cleveringa: 'Dagboek', p. 215-16 (29 sept. 1940).